# EPISTOLARUM CICERONIS
# AD QUINTUM FRATREM LIBRI I. PRIMA,

## SUETHICE REDDITA ADNOTATIONIBUSQUE ILLUSTRATA.

DISSERTATIO ACADEMICA,

CUIUS PARTEM PRIOREM

VENIA AMPL. FACULT. PHILOS. UPSAL.

**pro Gradu Philosophico**

P. P.

**FRED. GUIL. GEORGIUS SIDWALL,**
Philos. Cand. Nat. Gothl.

*in Auditorio Gustaviano die XVIII Maii MDCCCLVII.*

H. A. M. S.

HOLMIÆ.
TYPIS DESCRIPSIT ISAAC MARCUS,
1857.

Ex scriptis quæ exstant Ciceronis nihil est quod et eum qui legit maiore perfundat voluptate et ad cognitionem huius singularis viri plus conferat, quam epistolæ, quarum, ut vulgo cognitum est, magnam copiam reliquit. In his ita se perspiciendum præbet, ut, quacunque in re versatur, et amorem legentium sibi conciliet et admirationem. Si de republica mentionem facit, quo in genere hæ epistolæ maximum habent momentum ad historiam illius ætatis cognoscendam, idem semper apparet patriæ amantissimus vir, si de privatis ac domesticis rebus, quam pietatis erga coniugem et liberos, studii erga amicos omnia sunt plena! si in sermonem de artibus et literis incidit, is tibi occurrit, qui unus omnium omni suæ ætatis doctrina instructus qualis quantaque ea esset certissimum nobis debit in scriptis suis documentum.

Inter epistolas ad Quintum fratrem datas, quæ omnes quidem animi vere fraterni testimoniis abundant, præter ceteras tamen eminet ea, quæ in editionibus primum adepta est locum. — Q. Cicero, cui prætori anno a. Chr. n. LXII. Asia provincia obtigerat — quæ tunc ex Mysia, Phrygia, Lydia, Caria constabat atque erat ex prætoriis provinciis maxima — iam insequenti anno ut sibi succederetur optaverat. Quod consilium ne ad optatum eveniret, M. Cicero maximo studio contenderat, cuius rei causas ipse in capite primo indicat. Qua in re quum fratris exspectationi non respondisset, eo maiorem contentionem adhibuerat, ut tertio anno liceret Quinto e provincia decedere, at frustra. Imperium ei fuit prorogatum. De qua molestia eum consolaturus in hac epistola ostendit hoc primo quidem aspectu acerbum posse videri, penitus autem re perspecta occasionem ei datam esse ut si quas maculas e superiorum annorum administratione sibi contraxisset, eas posset eluere iucundissimamque sui nominis memoriam in provincia relinquere. Nam auctore Suetonio *) Q. Tullius hoc munere "parum secunda fama" erat functus.

*) in Augusto cap. 3.

Quæ ei obiiciebantur vitia non tamen erant illa in præsidibus Romanis vulgaria ac quotidiana, avaritia, superbia, intemperantia, imo in his rebus integerrimum se præbuerat atque etiam multis modis optime erat de provincia meritus. Sed hæ virtutes duobus vitiis obscuratæ sunt ab eius qui aliis præest dignitate et existimatione alienissimis. Fuit enim tanta iracundia, ut si quid ei animum commovisset non posset sese continere atque nonnumquam primo animi fervore incitatus ad iniustitiam et crudelitatem descenderet. Deinde in delectu familiarium parum diligens, gravissimas reipublicæ partes sæpe iis commisit, qui lenitate eius atque liberalitate abutebantur. — Marcus, cuius Romæ viventis maxime intererat, ne quid vituperationis fratri accideret et inde ad se redundaret — summam enim dignitatem et gloriam ingenii tantum et virtutum præstantia adepto non defuerunt inimici atque obtrectatores, quorum mox artibus in exsilium eiectus est — occasione igitur arrepta in hac epistola, quam longiorem ceteris in modum orationis conscripsit, omnia proprætoris munia percenset et quomodo in quaque administrationis parte se adhibeat frater præcipit. Quisquis eam perlegerit, nesciet, utrum aciei illæ mentis, qua hominum ac præsertim fratris ingenium et mores perspectos habuerit, an amori in fratrem summo, an singulari arti, qua reprehensionem summis blanditiis intexerit, maiorem tribuat admirationem.

1. Ehuru jag ej betviflar, att månget bud, ja ryktet sjelft genom sin snabbhet skall hinna före detta bref, och du af andra förut få höra, att min saknad och din möda blifvit förlängd med ännu ett tredje år, har jag dock ansett äfven mig böra bringa dig ett budskap om denna motgång. Ty ej i ett, utan flera föregående bref sökte jag, ehuru andra redan gåfvo saken förlorad, att gifva dig hopp om ett snart entledigande från din befattning, ej blott för att i det längsta fägna dig med en angenäm föreställning, utan äfven derför, att så stora bemödanden gjordes för denna sak både af mig och prætorerna, att jag ej misströstade om möjligheten af framgång. Då nu åter händelsen så fogat, att hvarken prætorerna med sitt inflytande eller vi med våra bemödanden kunnat någonting uträtta, så är det visserligen öfverhufvud svårt att ej känna missnöje deröfver, men likväl böra ej vi, så öfvade vi äro att, utan att svigta under bördan, sköta de vigtigaste angelägenheter, låta vårt mod nedslås och försvagas af en motgång. Och emedan hvar och en bör känna mest oro öfver hvad han genom eget förvållande orsakat, måste denna sak i visst afseende mera oroa mig än dig. Ty det var genom mitt förvållande, som du, tvärtemot din både vid afresan och sedermera skriftligen yttrade önskan, ej redan förra året erhöll en efterträdare. Härutinnan handlade jag, af omsorg för bundsförvandternas bästa,

af motvilja mot några penningkarlars oförskämdhet, af längtan att se min egen ära genom dina förtjenster ökad, oförståndigt nog, isynnerhet som jag blifvit orsak till, att det andra året kunde draga ännu ett tredje med sig. Detta är mitt fel — jag erkänner det — och det tillhör nu din klokhet och bildning att genom sorgfällig vaksamhet godtgöra hvad jag härutinnan af oförsigtighet felat. Ja, om du sjelf med större ifver riktar din uppmärksamhet på allt som hörer till ett godt rykte, så att du ej längre täflar med andra, utan söker öfverträffa dig sjelf, om du lifligt anstränger hela din själ, din omsorg, din tankekraft för att vinna ett utmärkt lof i alla hänseenden, så kan du vara öfvertygad om, att ett års förlängning af din möda skall bringa oss en mångårig glädje, ja, till och med ära åt våra efterkommande. Derför ber jag dig först och främst, att du ej fäller modet eller låter mängden af dina göromål, likt en störtsjö, öfversvämma dig, utan bemannar dig och trotsar dessa besvär eller till och med sjelfmant går dem till mötes. Ty din befattning i statens tjenst är ej en sådan, der ödet nyckfullt herrskar, utan der det mesta kommer an på förstånd och vaksamhet. Såge jag nemligen din embetsmakt förlängas under skötandet af ett svårt och farligt krig, så skulle jag bäfva, emedan jag insåge, att på samma gång äfven tillfällighetens makt öfver oss blifvit förlängd. Men nu är en sådan befattning dig anförtrodd, i hvilken tillfälligheten spelar ingen eller åtminstone en högst obetydlig roll och allt synes bero på din dygd och sjelfbeherrskning. Inga fienders försåt hafva vi, hvad jag tror, att frukta, ingen äfventyrlig slagtning, intet affall af bundsförvandter, ingen brist på sold eller proviant, intet uppror af krigshären — olyckor, som ofta träffat de insigtsfullaste män och gjort, att de lika litet kunnat motstå ett öfvermäktigt öde, som de yppersta styrmän stormens

våldsamhet. På din lott har fallit den djupaste fred, det fullkomligaste lugn, dock så att förstå, att detta lugn likaväl kan bringa olycka öfver en slumrande styresman, som glädje åt en vaksam. — Ty hvad folket i provinsen angår, så höra för det första bundsförvandterna*) till den nation, som bland hela menskligheten är den mest bildade, och vidare äro de Romerska borgarne antingen statsförpaktare och stå derigenom i närmaste skyldskapsförhållande till oss, eller personer, som genom sina affärsföretag samlat rikedomar och anse sig hafva att tacka mitt konsulat för det de ega sin förmögenhet i behåll.

2. Men just bland dessa, torde du invända, uppstå allvarsamma tvister och begås många orättvisor, hvaraf väldiga rättsförhandlingar blifva en följd. Skulle jag då ej anse dig vuxen en mängd besvärliga göromål? Jag inser fullkomligt, att dessa dina göromål äro af ganska vigtig beskaffenhet och kräfva den största rådighet och klokhet, men kom ihåg, att efter min mening alltsamman långt mera beror på klokhet, än tillfällighet. Ty hvad är det väl för svårighet att hålla sina underlydande i tygel, om man är herre öfver sig sjelf? Må vara att detta sednare är en ganska svår uppgift för andra — det kan också ej nekas, att så verkligen är, — men för dig har det alltid både varit och bordt vara högst lätt, alldenstund du af naturen, utan tillhjelp af bildning, kunnat efter allt utseende blifva en måttlig och hofsam man, och nu deremot erhållit en bildning, som kunnat förädla äfven de felaktigaste naturanlag. När du fortfar att, liksom nu, motstå guldets och vällustens lockelse och alla slags begär, skall det kanske blifva fara värdt, att du ej kan tukta en oredlig köpman, en något för vinningslysten statsförpaktare! Grekerna åtminstone skola då betrakta din vandel med ögon,

*) Vel. "infödingarne", v. Adn.

som trodde de att i dig en hjelte från fordna tider eller en halfgud ofvanifrån nedstigit till provinsen.

Detta skrifver jag nu ej för att påminna dig om hvad du bör göra, utan för att loforda dig för hvad du gör och gjort. Ty det är ärofullt att i tre års tid hafva i Asien beklädt det högsta embete utan att något af de förförelsemedel, hvarpå denna provins eger sådant öfverflöd i bildstoder, målningar, praktkärl och dyrbara mattor, slafvar, sköna personer och erbjudna penningar, kunnat förmå dig att vika ett steg från den största samvetsgrannhet och återhållsamhet. Och hvilken större utmärkelse kan väl finnas, hvilket högre mål för en menniskas sträfvande än att ega denna dygd — hofsamhet och måttlighet — när den ej drager sig tillbaka i mörkret och döljer sig, utan framstår i det klaraste ljus inför Asiens ögon, denna vår mest lysande provins, och kommer till alla folks och nationers öron? Hvad kan väl vara ärofullare, än att innevånarne ej bäfva för dina embetsresor, ej utblottas af omkostnaderna derför, ej skrämmas af din ankomst? att, hvarhelst du kommer, både offentligt och enskildt den högsta glädje visar sig, i det hvarje stad tycker sig i dig mottaga en beskyddare, ej en tyrann, hvarje hus en gästvän, ej en plundrare?

**3.** Men, hvad allt detta angår, har säkerligen redan erfarenheten lärt dig, att det ingalunda är nog att du sjelf eger dessa dygder — du måste äfven kasta uppmärksamma blickar omkring dig för att under denna din vård af provinsen kunna vara bundsförvandterna, medborgarne och hela staten ansvarig ej blott för dig ensam, utan för alla dina underordnade tjenstemän. Dock — till *legater* har du män, som skola sjelfmant ej glömma sin värdighet. Främst bland dem står i rang, värdighet och ålder *Tubero*, som, sjelf historieskrifvare, bör kunna ur sina annaler utvälja många, som han både vill och kan taga till mönster. *Allienus* åter är nära fästad vid oss både

genom inre tillgifvenhet och likhet i seder och lefnad. Behöfver jag väl nämna *Gratidius*, som, jag är öfvertygad om på samma gång han arbetar för sitt eget goda namn och rykte, äfven af broderlig kärlek till oss arbetar för vårt? — Hvad din *quæstor* beträffar, så har du ej valt honom efter eget omdöme, utan erhållit honom genom lottning. Han bör både af sig sjelf iakttaga hofsamhet och mätta och foga sig efter dina inrättningar och föreskrifter. — Skulle tilläfventyrs någon af dessa vara en sämre karl, så bör du öfverse med honom, så länge han blott för sin egen person åsidosätter de lagar, vid hvilka han är bunden, men icke tillåta honom att till egen vinning missbruka den makt, du öfverlåtit honom till hans ära. Det är nemligen för ingen del min mening att du söker utspana all slags uselhet och ransaka hvars och ens innersta — isynnerhet som nutidens lynne visar en nog stark riktning till öfverdrifven eftergifvenhet och inställsamhet — utan endast att du i mån af hvars och ens pålitlighet skänker honom ditt förtroende. Och dem bland dessa, som staten sjelf gifvit dig till följeslagare och medhjelpare i de offentliga ärendernas skötande, behöfver du blott hålla inom de gränser, som jag härofvan utstakat.

**4.** Hvad dem åter angår, som du upptagit antingen i egenskap af enskilda umgängesvänner eller såsom nödvändig betjening och hvilka man plägar räkna till prætorns svit, så måste vi ansvara för alla deras handlingar, ja äfven yttranden. Men din omgifning består af personer, som det är dig lätt att högakta, om de uppfylla sin pligt, och högst lätt att hålla inom skrankorna, om de i någon mån skada ditt goda rykte. Möjligen hafva dessa, medan du ännu var oerfaren, kunnat besvika din godhet — ty de bästa menniskor hafva alltid svårast att misstänka andra för oredlighet — men nu bör detta tredje år hos dig förete ej blott samma rättskaffenhet, som de

föregående, utan äfven större försigtighet och uppmärksamhet. Man måste tro, att du endast har öron för hvad du sjelf hör, och ej lyssnar till diktade och lögnaktiga hviskningar, som blott åsyfta egen vinning. Din signetring får ej vara en död prydnad, utan föreställa din egen person, ej ett verktyg för andras vilja, utan ett tillförlitligt vittne om din egen. Din *accensus* må intaga den plats, der förfäderna velat ställa honom, hvilka, betraktande denna tjenst såsom en mindre fördelaktig, än mödosam och besvärlig, ej gerna öfverlemnade den åt andra än sina frigifna, öfver hvilka de befallde nästan som öfver slafvar. Din *lictor* bör vara en tjenare åt din mildhet, ej åt sin egen eftergifvenhet, de fascer och bilor, de bära framför dig, mera vara tecken till din värdighet, än till din makt. Vidare må det i hela provinsen vara bekant, att alla dina underlydandes välfärd, familjer, goda rykte och egodelar äro dig högst dyrbara. Och slutligen må den öfvertygelsen råda, att alla, som både mottagit och gifvit skänker, skola, om saken kommer till din kännedom, i dig finna en fiende. Också skola inga skänker längre gifvas, när man lärt sig inse, att de, som föregifva sig hafva mycket att säga hos dig, merendels ej kunna utverka något af dig. — Härmed vill jag dock ej hafva sagt, att du bör vara hvarken alltför hård eller misstänksam mot de dina. Ty om någon finnes bland dem, som under loppet af två år aldrig hos dig väckt misstanka om girighet — såsom fallet är med Cæsius, Chærippus och Labeo, efter hvad jag hör och, emedan jag känner personerna, äfven tror — så finnes ingenting, som du ej med största trygghet kan anförtro åt dem och deras likar, ifall sådane finnas. Om deremot någon redan varit dig till förargelse och du fattat en mindre god tanke om honom, så skänk honom ej det ringaste förtroende och öfverlåt åt honom

ingenting, som står i något samband med ditt goda rykte.

5. Har du åter i sjelfva provinsen påträffat någon, mig förut obekant, person, som vunnit stort insteg i din vänskap, så se dig väl för, huru långt ditt förtroende för denne bör sträcka sig — icke såsom skulle ej många provincialer*) kunna vara hederliga män, men detta får man blott hoppas och kan ej utan fara antaga. Ty bakom många täckmantlar döljer sig, liksom bakom en skymmande slöja, hvars och ens verkliga karakter; pannan, ögonen, minen ljuga blott allt för ofta, ingenting oftare än tungan. Huru kan du väl bland menniskor, som af begär att samla penningar umbära alla de förmåner, från hvilka vi ej kunna lefva skilda, finna dem, som af hjertat älska dig, en främmande person, och ej för egna fördelars vinnande låtsa sig göra det? Jag åtminstone finner detta ganska svårt, isynnerhet som dessa menniskor knappt någonsin älska någon enda enskild man, men ständigt hvarje ståthållare. Om du bland dessa tilläfventyrs lärt känna någon — ty omöjligt är det dock icke — som är mera fästad vid din person, än vid omständigheterna, så må du gerna upptaga honom bland dina vänner, men, är du ej fullt förvissad härom, så vet, att intet slags vänner fordrar mera försigtighet, och orsaken härtill är den, att de ej blott känna hvarje sätt att komma åt penningar och göra allt för penningens skuld, utan också föga bekymra sig om en persons goda rykte, med hvilken de se sig ej länge komma att lefva tillsammans.

Äfven bland Grekerna måste du sorgfälligt akta dig för vissa vänskapsförbindelser, utom med högst få personer, som möjligen äro värdiga söner af det gamla Grekland. Ty nu för tiden äro de till största delen falska, ostadiga och genom långvarigt slafveri vanda vid ett för långt drifvet smickrande. Enligt

*) V. Adn.

min tanke bör du i allmänhet behandla dessa på ett förbindligt sätt, och upptaga de bästa bland dem i ditt hus och bland dina vänner; men alltför nära vänskapsförbindelser med dem äro ej särdeles pålitliga, ty de våga ej sätta sig emot våra böjelser, och dessutom äro de afundsjuka ej blott på våra, utan äfven på sina egna landsmän.

6. Då jag råder till försigtighet och uppmärksamhet i fråga om sådane saker, hvarvid jag fruktar att synas alltför sträng, hvilket sinnelag måste jag ej då hafva med afseende på slafvar! Dessa bör man visserligen öfverallt, men isynnerhet i provinserna, hålla i tukt. Härom kunde många föreskrifter gifvas, men följande är både kortast och lättast att ihågkomma, nemligen att de på dina Asiatiska resor böra uppföra sig lika som färdades du på Appiska vägen och ej anse det göra någon skillnad, om de kommit till Tralles eller Formiæ. Och om någon af dina slafvar utmärker sig genom synnerlig trohet, så må han hafva tillfälle att visa detta i dina enskilda och husliga angelägenheter, men med de saker, som stå i något sammanhang med din embetsförvaltning eller statens intressen, må han ej hafva det ringaste att skaffa. Ty mycket, som man med säkerhet kunde anförtro åt trogna slafvar, bör dock ej för undvikande af elakt tal och tadel åt dem anförtros.

Men jag vet ej sjelf, huru mitt språk oförmärkt antagit en förmanande ton, då detta från början ej varit min afsigt. Ty hvilka förmaningar skulle jag väl kunna gifva den, som jag finner, särdeles uti närvarande fall, i insigt ej vara mig underlägsen, i erfarenhet åter öfverlägsen? Dock trodde jag att mitt yttrade bifall till ditt handlingssätt, skulle göra dig så mycket mera nöjd dermed. Derföre vare nu grundpelarne för din embetsförvaltning följande: i första rummet egen ostraffiighet och återhållsamhet, vidare blygsamhet och heder hos alla dina följesla-

gare, ett högst försigtigt och sorgfälligt urval i fråga om vänskapsförbindelser både med provincialer och Greker, och en allvarlig och jemn ordning bland dina tjenare. Dessa egenskaper, ärofulla i våra enskilda och hvardagliga förhållanden, måste under utöfvande af en så stor embetsmakt, i ett så förderfvadt tidehvarf och i en så förledande provins synas öfvermenskliga. Sådane vanor och grundsatser kunna vid alla förordningar och domslut upprätthålla den stränghet, hvarmed du gått tillväga i de mål, som till min stora glädje ådragit oss en och annans ovänskap. Ty du må väl ej tro, att jag fästar något afseende vid jag vet ej hvad för en Paconii klagomål, en person, som icke ens är Grek, utan sannolikt Myser eller Phryger, eller vid Tuscenii, en ursinnig och dålig menniskas, skrik, ur hvars orena käftar du ryckt föremålet för hans skändliga begär, och det med största billighet.

# ADNOTATIONES.

## Cap. I.

§ 1. *non dubitabam, quin — esset superatura.* v. Madv. Gr. L. § 378 Adn. — *multi nuncii, fama denique. Denique* alias quoque invenitur uno tantum præcedente membro cfr. infr. Lib. 2. 3. 2. quum omnia maledicta, versus denique — dicerentur. Quare nihil h. l. putandum est excidisse. — *tibi perferri* dat. commodi. *Ad* cum acc. solummodo motum vel viam exprimit. Ex. gr. infr. Lib. 3. 1. 5. 18., ad Fam. 2. 6. 2. — *decessionis* Voc. *decedendi* domicilium est in relinquenda provincia. — *a prætoribus*, qui ipsi provinciæ regendo studio tenebantur ideoque ut Q Ciceroni succederetur contendebant. *Schütz.*

§ 2. *Et quoniam. Et* aliquot codd. omiserunt, ab extrema syllaba præcedentis *oportet* absorptum. Omitti autem non debet. — *succederetur* sc. tibi. *succedi* impers. dictum cfr. Pis. 36. 88., Fam. 3. 6. 2. — *dum-consulo — resisto — expeto. Dum* sequente præs. histor. nonnumquam videtur causam continere, cur quid fiat. cfr. in Cæcil. Div. 17. 56. Ita, dum pauca mancipia — Agonis retinere vult, fortunas omnes perdidit.

§ 3. *excitaris — incitaris.* Quomodo hæc verba discrepent, luculentissime apparet ex in. Cap. 16 Atque hæc non eo dicuntur, ut te oratio mea dormientem excitasse, sed potius ut currentem incitasse videatur. — *tecum iam ipse certes.* Exspectes *ipso*, quod coni. Sch. At sæpe nomin. *ipse* ponitur, etiamsi non subiectum subiecto opponitur, sed alia duo vocabula inter se (h. l. *tecum — cum aliis*). Cfr. Fam. 1. 1. 1. Ego omni officio ac potius pietate erga te ceteris satisfacio omnibus, mihi ipse numquam satisfacio. — *ad excellentem — laudis cupiditatem.* Hanc lectionem plurimi exhibent codd. *excellentis* de Ern. susp. Sch. ed. min. Klotz, quæ quia meliorem videtur efficere sensum, non dubito illi præferre. cfr. Rep. 2. 17. 31. Cuius excellens in re militari gloria. — *mihi crede.* Hac verborum collocatione Cicero constanter utitur, ne sonus efficiatur dactylicus (*crede mihi*). — *multorum annorum.* Gen. qualitatis. — *gloriam vero etiam*

*posteris nostris afferet.* Sic plerique codd. et edd. Nonnulli autem codd. lectionem exhibent: *immo vero etiam,* quam recepit Klotz.

§ 4. *contrahas ac remittas animum.* Cfr. Tusc. 4. 6. 14 animos demittuut et contrahunt. Translate ex re nautica. Att. 1. 16. 2. contraxi vela. — *contraque.* De tali usu coniunctionis copulativæ, ubi nobis videtur adversativam vim habere, v. Kühner ad Tusc. 1. 2. 4. — *erigas* sc. te, quod ex superioribus supplendum.

§ 5. *proelii dimicationem* = pr. discrimen. cfr. Rabir. perd. 2. 5. tanta dimicatione capitis, fama fortunarumque omnium. Iunguntur ambo voc. in or. pro Sulla 28 77. in extremo discrimine ac dimicatione fortunæ. — *Sic illi.* Subiectum in comparativis enuntiationibus cum vi quadam repetitur per pronomen demonstrativum. Cf. Tusc. 4. 14. 32. ingeniosi, ut æs Corinthium in æruginem, sic illi in morbum et incidunt tardius et recreantur ocius. Quamquam negari non potest, hunc locum paullo aliter esse comparatum, quippe quod subiectum non præcedat expressum, sed in voc. *sapientissimis viris* lateat. — *ita tamen, ut — possit* = ea conditione ut. cfr. infr. cap. 8. 23. quibus imperium ita datum est, ut redderent. Attendas discrepantiam temporum in enuntiationibus secundariis (*possit, redderent*), de quorum varia potestate v. Madv. Gr. § 383 Adn. 2. — *vel obruere. vel* del. put. Ern., delevitque Matthiæ in ed sec. At i. e. q. etiam, adeo. Sensum loci Schütz ita explicat: quæ dormientem gubernatorem non tantum turbare, sed etiam obruere possit.

§ 6. *ex eo genere sociorum, quod est —ex eo genere civium qui aut — attingunt, aut — arbitrantur.* Sæpissime post *ex eo genere* (*numero*) pron. relativum sequitur in plurali numero. Causa, cur Cicero h. l. in utroque membro alia utatur conformatione verborum, ea videtur esse, quod in illo totum genus sociorum una comprehensione complectatur, in hoc autem genus civium in publicanos et negotiatores dividat ideoque singulorum utriusque generis hominum magis rationem habeat. — *sociorum* opp. sequ. *civium* ad indigenas provinciæ refertur, qui victi atque in potestatem Romanorum redacti hoc specioso nomine ornabantur. — *ex hominum omni genere humanissimum.* Elegantissmius verborum lusus, sed quem non facile possimus suethice reddere. — *nos summa necessitudine attingunt.* cfr. Fam. 13. 7. 4. Qui te aliqua necessitudine attingunt. De re ipsa constat publicanos equestris fuisse ordinis, cui Ciceronem, ipsum ex equestri familia natum, semper consuluisse. — *nostri consulatus beneficio.* Res notissima, de qua Cicero numquam destitit commemorare.

## Cap. II

§ 7. *At enim — consequuntur.* Attende ad artificiosam verborum collocationem. Est genus quoddam ejus figuræ, qui dicitur Chiasmus. — *contentiones* h. l. de litibus forensibus. — *Quasi vero* cum ironica vi, his voc. non insolita. — *putem.* Exspectes ex nostræ linguæ ratione impf., sed post *quasi*, *ac si*, similia sequentis verbi tempus omnino ad verbum enuntiationis primariæ accommodatur. Itaque prægresso tempore prosenti aut futuro præsens sequitur, ubi de re præsenti agitur, aliquoties tamen impf., velut pro Mur. 4. Tecum agam non secus ac si esses meus frater. Voluerunt quidam grammatici has enuntiationes ad casdem leges revocare, quibus tenentur simplicia enuntiata conditionalia, itaque contendunt præsens poni de re, quæ fieri possit, impf. de re, quæ non possit. At illi minus recte; nam, etiamsi impf. non nisi de iis, quæ fieri non possunt, dicitur, præsens tamen sic quoque recte se habet. Cfr. Madv. Gr. § 349. Adn. Prægresso tempore præterito impf. sequitur aut plusqupf., nonnumquam tamen perfectum. — At enim h. l. nulla enuntiatio primaria exstat. Latet vero in coniunctione verborum neque difficilis est ad eruendum. Sic fere: Hoc sane nihil refert, vel: Hoc me non fallit, nisi forte mavis illud *inquis* (*inquies*), quod ad autecedentia *At enim* suppleri potest. — *ea autem adhibita doctrina est.* Omissum est h. l. pron. relativum (*cui* vel *ad quam* sc. naturam), ut opinor, propter sequentem coniunctionem adversativam *autem*, quæ, ad sensum efficiendum necessaria, non poterat ex indole linguæ latinæ cum pronomine relativo iungi. Præterea vox *adhibendi* separatim dicta haud raro invenitur. — *credo* ironice dictum, uti sæpissime. — *cupidiorem.* Hoc voc. Cicero sæpe utitur de avaro. — *Nam Græci quidem.* Frequentissime part. *nam* et *enim* elliptice ponuntur, ut id, cujus rationem reddunt, cogitatione sit supplendum. H. l. Quid de Græcis dicam? — *Sic te ita viventem intuebuntur ut.* Ex h. l. clarissime licet videre quid proprie sit inter *sic* et *ita* discriminis. Illud enim ad superiora, hoc ad sequentia spectat. In voc. *intuendi* inest h. l. notio quædam admirationis et reverentiæ. Cfr. Manil 14. 41. — *de coelo — delapsum*, vox in hac coniunctione verborum usitatissima. cf. Cic. Phil. 11. 10. 24. Ovid. Met. 1. 212., 1. 608. Virg. Aen. 5. 722, 7. 720. —

§ 8. *Præclarum est enim.* De hoc verborum ordine v. Kühn. ad Tusc. 1. 27. 66. — *Summo cum imperio fuisse* cf. Fam. 1. 1. 3. ex iis qui cum imperio sint. — *Pr. e. enim — fuisse — sic, ut-te.* Oratio ab incerta ad certam personam transit. Nisi forte mavis hoc *te* pro impersonali pronomine habere (nobis:

"man, en"). — *forma* i. e. pulchritudo. Cod. Palat. *fortuna.* — *conditio pecuniæ* aut i. q. ratio pec., quæ significatio non est a voce *conditionis* aliena, aut cum usitatiore vi dictum (nobis: "anbud"), quamquam fortasse nullo alio loco reperitur cum genit. obiectivo coniunctum. "promissio pecuniæ quamvis magnæ ad obtinendum aliquid contra jus". *Ern.*

§ 9. *in luce Asiæ* i. e. coram omnibus, publice. Ita frequentissime apud Ciceronem, cf. de Sen. 4. Nec vero ille in luce modo atque in oculis civium magnus. Brut. 8. 32 cet. — *itineribus tuis.* Proconsulis erat quotannis per totam provinciam iter facere atque conventus agere in urbibus nobilissimis, quo litigantes iuris obtinendi causa conveniebant. Oppidis, per quæ proficiscebatur, imperatum erat victum atque lignum ei eiusque comitibus præbere, multisque aliis nominibus provinciæ exhauriebantur ad avaritiam et luxuriam magistratuum explendam. Cfr. leg. Man. 5. 13. eiusmodi in provinciam homines mittimus, ut, etiamsi ab hoste defendant, tamen ipsorum adventus in urbes sociorum non multum ab hostili expugnatione differant. cfr. quoque Iuv. 8. 87. sqq. — *custodem, non tyrannum.* De omissione part. copulativæ v. Madv. Gr. § 458. Adn. 1.

## Cap. III.

§ 10. *esse circumspiciendum* sc. tibi. Præterea *circumspicere* plus significare quam *prospicere* jam ipsa præpositionis vis indicat. — *præstare* = prædem esse. cf. 4. 12. Verbum est iuris. — *Quamquam* cum corrigendi vi positum v. Madv. l. l. § 443. — *legatos* aut senatus proconsuli dedit aut venia senatus ipse sibi legavit. Numerus erat incertus, minimus autem videtur fuisse, uti hic, trium. Munus honestissimum ducebatur eoque sæpe nobilissimi ac clarissimi viri fungebantur. De legatis Q. Ciceronis, qui h. l. nominantur, cognitum est L. Aelium Tuberonem ab adolescentia cum Ciceronibus fruciliarissime vixisse et, postquam se ex motibus civilibus in otium receperit, operam dedisse historiæ Romanæ scribendæ, cuius nihil ad nos pervenit. De reliquis duobus nihil fere constat. — *noster.* De huius voc. usu v. Krebs Antib. in h. v. — *certo* constat solum cum *scio* coniungi. —

§ 11. *Quæstorem — dedit.* Quæstoribus provinciæ semper sorte dabantur, postquam senatus decrevit, quibus provinciis quæstores præficerentur. Quis Q. Ciceronis quæstor fuerit, ignoratur. — *sordidior. Sordes* et *sordidus* sæpe dicuntur de avaritia. — *astrictus esset.* Codd. plerique *est.* — *excutere unumquemque eorum.* Proprie dicitur de vestibus. Plaut. Aul. 4. 4. 19. excutedum pallium. Phædr. 5. 5. 19. Verum ut subesse pallio

contenderent Et excuti iuberent. Cic. Rosc. Am. 34. 97. Nihil est, Glaucia, quod metuas; non excutio te, si quid forte ferri habuisti: non scrutor. Cf. quoque Hor. Serm. 1. 3. 35. Te ipsum concute. — *præstabis* h. l. = servabis, continebis. Cf. Att. 11. 4. quibus (pueris) interdum videmur præstare rempublicam debuisse. leg. Man. 18 Non modo Italiam tutam habebamus, sed omnes socios — salvos præstare poteramus. —

## Cap. IV.

§ 12. *convictionibus* — *apparitionibus.* Abstractum pro concreto. Alii: *convictoribus* — *apparitoribus.* Apparitores continebant scribas, lictores, accensos, præcones cet., de quorum muneribus v. Adami Antiquit. p. I. pag. 212 sqq. — *quasi ex cohorte prætoris.* Translatum a re militari ad comitatus magistratuum, qui provinciis præerant, quare *quasi* est adiectum. — *recte facientes,* — *minus consulentes.* Asyndeton, quo vis contrariorum magis intenditur. cfr. infr. 5. 15. privatum non fere quemquam, prætores semper omnes amant. — *rudis quum esses* sc. provinciæ, opp. mox infra: *tertius hic annus.* — *cautiorem etiam ac diligentiorem. cautionem autem diligentiorem* Lamb. *cautionem etiam dilig.* de Faërni susp. Lall. —

§ 13. *non in quas.* Sch. susp. *non id quod.* — *Sit anulus tuus* — *ipse tu.* Explicantur hæc verba ex iis quæ mox sequuntur: *non minister* — *testis tuæ. vas aliquod* = utensile, quo alii abuti possint. — *sit eo numero.* cf. Div. in Cæc. 19. 62. quum is tibi parentis numero fuisset. Phil. 3. 6. homo nullo numero. — *hoc* i. e. munus accensi. — *in beneficii loco* = ut beneficium, pro beneficio habentes. — *lictor.* Proprætores in provinciis lictores habebant sex — *non suæ, sed tuæ lenitatis.* Offenderunt in his verbis nonnulli vv. dd., qui *suæ* (i. e. lictoris) putarunt non apte cum voce *lenitatis* convenire, verum post *suæ* excidisse aliquid, quod inculcarunt Ursin. *sævitiæ*, Ern. *voluntatis.* At nihil opus est. Sensum recte exprimit Schütz: "si velis in animadvertendo lenior esse, id ipse decernas neve poenæ moderationem lictori tuo permittas." Neque defuerunt lictores, qui tantum apud magistratus poterant, ut ab iis omnia liceret emere, velut moderationem vel dilationem supplicii, qualis erat apud Verrem Sestius. — *cognoveris* fut. 3

§. 14. *Cæsium et Chærippum et Labeonem.* De his nihil aliud cognitum est quam quod ex cohorte Q. Ciceronis erant. — *et si quis est* v. Zumpt. Gr. §. 737. — *aliquid senseris* per euphemismum, quo veteres humanitatis sensu quodam imbuti sæpissime utebantur, pro: aliquid mali, secus. — *nihil credideris.* De perf. (fut. exact.) coniunctivi pro imperativo in negativis enuntiatis v. Madv. l. l. §. 386. — *nullam partem existimatio-*

*nis tuæ* i. e. nihil quod ad existimationem tuam pertineat, quo ei nocere possint. cfr. supra 1. 3. ad omnes partes bene audiendi.

## Cap. V.

§. 15. *qui — intrarit, qui — fuerit ignotus.* Ita duplex pron. relat. sæpe ad idem verbum refertur cf. de Legg. 1. 9. 27. Et is, qui appellatur vultus, qui nullo in animante esse præter hominem potest. ib. 3. 17. 38. omnes leges, quæ postea latæ sunt, quæ tegunt omni ratione suffragium. — *non quin* = non quod non v. Madv. l. l. §. 357. b. Adn. — *provinciales.* Intellige cives Romanos, qui in provincia degebant opp. Græcis. cf. infra initio §. 16. Atque etiam e Græcis, ubi ad hos transitur, et §. 18. in familiaritatibus et provincialium hominum et Græcorum. — *Sperare licet, iudicare periculosum est.* Asyndeton cum vi quadam oratoria. *iudicare*, qui ex eorum numero bonus sit. *Billerb.* — *cupiditate adducti* v. Madv. l. l. §. 255. Adn. 1. — *iis rebus — non possumus.* nempe luce urbis Romæ, amicorum consuetudine, literarum fructu. *Schütz.* — *alienum* i. e. cui nihil cum istis commune. — *ac non.* De horum voc. usu v. Madv. l. l. §. 458. Adn. 1. — *permagnum* = perdifficile. — *præsertim si* cum indicativo iungitur, quia rem, quæ vere est, inducit, *præsertim quum* cum coniunctivo, videlicet quia *quum* causale est. — *non fere* = vix, non facile. H. l. de tempore = raro, opp. sequ. *semper.* — *temporis* i. e. muneris tui, quamdiu eo fungeris. — *ad tuorum numerum ascribito.* Sic Sch. Bent. Klotz; Cett. *tuum.* cfr. Phil. 2. 13. Tu vero me ascribe talem (= talium) in numerum. — *vias pecuniæ* auferendæ, sibi comparandæ. — *quicum non* semper, sed per breve tantum tempus *victuri. Billerb.* vel *quicum* = cuius impensis, sumptibus. — *consulere non curant. Non curare* sæpissime cum infin. iungitur. —

§. 16. *Atque etiam . . . Atque* transitum ad rem novam sæpe notat. v. Kühner ad Tusc. 3. 13. 28. — *quædam familiaritates. quædam* de Ern. susp. delevit Sch. At est i. q. quorundam hominum fam. — *præter.* Lamb. coni. *præterquam*, propterea, credo, quod *præter* non fere apud Ciceronum reperitur adverbialiter dictum. At h. l. non est adverbium, facillime enim suppleri potest *familiaritates* — *Sie vero* = ut nunc res est. *Manut. Sin vero* Lamb. coni. *Nunc vero* de Ern. susp. Sch. ed. min. — *ad nimiam assentationem eruditi* cf. Verr. 2. 3. 69. 162. Eos instituere atque erudire ad maiorum instituta atque civitatis disciplinam, non ad tua flagitia neque ad tuas turpitudines debuisti. Tusc. 1. 26. 64. Hæc nos primum ad illorum cultum, deiude ad ius hominum, tum ad modestiam magnitudinemque

animi erudivit. — *adhiberi* = tractari. cfr. Att. 10. 12. Quintum filium severins adhibebo. — *coniungi* int. tecum. — *tam fideles* sc. quam csse deberent. *Orelli.* — *nostris-suis* sc. civibus.

## Cap. VI.

§. 17. *in servis* = in eo quod ad servos attinet. Alii: *in servos.* — *ut si* — *faceres* v. ad 2. 7. Ern. coni. *facias.* — *Appia via* ab urbe Roma Capuam ducebat. *Tralles* urbs erat Lydiæ, *Formiæ* Latii, prope quam Ciceronianum situm erat prædium. — *recte committi* = tuto, sine periculo. cf. supra 4. 14. nihil est, quod non — et committi et credi rectissime putem. Cæs. dc B. G. 7. 6. fin. Ne iis quidem suam salutcm rectc committi videbat. Cic. Fam. 1. 71. Quoties mihi certorum hominum potestas erit, quibus recte dem (literas), non prætermittam. Att. 4. 1. Quum Romam veni fuitque cui recti ad tc literas darem. — *sermonis* (= famæ sinistræ) *et vituperationis.* cfr. Verr. 2. 4. 7. Ut propter eum in sermonem hominum atque in tantam vituperationem venerit. —

§. 18. *nescio quo pacto.* Est formula dolentis. De constructione v. Madv. l. l. §. 356. Adn. 3. Zumpt l. l. §. 553. — *quæ faceres.* Enuntiationes relativæ, quæ cum enuntiatione conditionali cohærent, candem, quam hæc habet, induere solent formam. v. Kühner ad Tusc. 1. 5. 9. — *ipsi illa.* Alii: *ipsa illa.*

§. 19. *sustinere* i. e. servare et confirmare cf. Off. 1. 34. 124. Est proprium munus magistratus intelligere se gcrere personam civitatis debereque eius dignitatem et dccus sustinere. — *simultates.* Constat, Romanos voc. abstractis in plurali numero uti, ubi notio abstracti ad plures pertineat, vel varia genera, variæ rationes significentur. — *susceptas habemus* = suscepimus et etiamnunc habemus. v. Madv. l. l. §. 427. — *nisi forte* cum indicativo iunguntur et sæpe vim habent vioniæ. v. Madv. l. l. § 442. Zumpt. l. l. §. 526. — *Paconii* — *Tuscenii.* Romam hi vencrant questum de severitate, qva in eos animadversum csset a Q Ciceronc. Quid deliquissent, plane nescimus. — *nescio cuius.* Est formula contcmnentis atquc fastidientis. — *ac Mysii* — *potius.* Alii *at*, Lamb. *sed.* At *ac* (*atque*) vim habet auctivam vel intensivam, quare post negationes fere idcm cst quod: imo vcro, sed. — *Mysii aut Phrygis.* Erant hæ nationes apud veteres propter stupiditatem valde contemptæ. Cfr. Cic. pro Flacco 27. 65. — *cupiditatem.* Abstractum pro concreto. — *summa cum æquitate* in extremo loco collocatum, quo vis orationis in his verbis posita magis efferatur.